

БАТЛАВ.

УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ГИШҮҮН

Г.ЗАНДАНШАТАР

Д.ТОГТОХСҮРЭН

Н.УЧРАЛ

Д.ЦОГТБААТАР

**МОНГОЛ УЛСЫН ШҮҮХИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ
ОРУУЛАХ ТУХАЙ БОЛОН ХАМТ ӨРГӨН МЭДҮҮЛСЭН ХУУЛЬ ТОГТООМЖИЙН
ТӨСЛИЙН ҮЗЭЛ БАРИМТЛАЛ**

Нэг.Хуулийн төсөл боловсруулах болсон үндэслэл, шаардлага

1.1.Хууль зүйн үндэслэл

Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлийн 17-д “төр, түүний байгууллагаас хууль ёсоор тусгайлан хамгаалбал зохих нууцад хамаарахгүй асуудлаар мэдээлэл хайх, хүлээн авах эрхтэй. Хүний эрх, нэр төр, алдар хүнд, улсыг батлан хамгаалах, үндэсний аюулгүй байдал, нийгмийн хэв журмыг хангах зорилгоор задруулж үл болох төр, байгууллага, хувь хүний нууцыг хуулиар тогтоон хамгаална” гэж заасан. Улсын Их Хурлаас 2019 оны 11 дүгээр сарын 14-ний өдөр Монгол Улсын Үндсэн хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулж, Үндсэн хуулийн зургадугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийг “... иргэн эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах эрхийнхээ хүрээнд газрын хэвлийн баялгийг ашигласнаар байгаль орчинд үзүүлэх нөлөөллийн талаар мэдэх эрхтэй ...” гэж өөрчлөн найруулсан билээ.

Монгол Улсын Их Хурлын 2020 оны 52 дугаар тогтоолоор баталсан “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогод 2021-2030 онд хэрэгжүүлэх “5.1.Эрх мэдлийн хуваарилалт, хяналт, тэнцлийг оновчтой болгож, засаглалын тогтвортой байдлыг хангана.” гэсэн зорилтын хүрээнд “3.Шүүхийн хараат бус байдал хангагдаж, хариуцлагатай, иргэн төвтэй шүүх тогтолцоо төлөвшинө.” гэж, мөн Ухаалаг засаглалын чиглэлд “5.1.9.Шүүх үйл ажиллагаанд цахим технологи нэвтрүүлж, үйл ажиллагааг шуурхай, чирэгдэлгүй болгоно.”, “5.1.10.Ёс зүй, цогц чадамжтай шүүхийн хүний нөөц бэлтгэх суурь тогтолцоог бий болгож, төгөлдөржүүлнэ.”, “5.1.11.Шүүхийн ил тод, нээлттэй байдлыг хангах хөтөлбөр батлан хэрэгжүүлж, шүүхийн үйл ажиллагааг боловсронгуй болгон үйлчилгээний хүртээмжийг нэмэгдүүлж, иргэдийн шүүхэд итгэх итгэлийг дээшлүүлнэ.” гэж шүүх эрх мэдлийн салбар дахь ил тод, нээлттэй байдал, цахимжилтийн хөгжлийг тодорхойлсон.

Түүнчлэн “Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын 5.3 дахь заалтын 1 дүгээр үе шат (2021-2030)-ны 4-т “Төрийн байгууллага хоорондын болон төр, иргэний нийгэм, бизнесийн байгууллагуудын мэдээллийн солилцоо сайжирч, захиргааны зардал бууран, үйлчилгээний үр дүн сайжирна.” гэсэн зорилтыг хангахад салбаруудын цахимжилтийн уялдаа холбоог хангах асуудал чухал байна.

Монгол Улсын Их Хурлын 2010 оны 48 дугаар тогтоолоор баталсан “Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”-ын 3.6.2.3-т “Хуулиар зөвшөөрсөн, өөрөө зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд хувь хүний тухай мэдээллийг цуглуулах, хадгалах, ашиглах, бусдад шилжүүлэхийг хориглоно.” гэж, 3.6.3.3-т “Төрийн өгөгдөл мэдээллийг ангилж, үнэ цэнийг тогтоох, бүртгэх, хадгалах, дамжуулах, шилжүүлэх, хяналт тавих эрх зүйн зохицуулалтыг тодорхой болгож мөрдөнө.” гэж, 3.6.4.1-д “Хуулиар хориглоогүй мэдээллийг чөлөөтэй хайх, олж авах, үүсгэх, дамжуулах, түгээх эрх, эрх чөлөөг хангах, мэдээллийн дэд бүтэц, түүний бүрдэл хэсэг, үйлчилгээнд чөлөөтэй хандах боломжийг бүрдүүлснээр мэдээллийн хүртээмжтэй байдал хангагдана.” гэж заасан.

Монгол Улсын Их Хурал 2021 оны 12 дугаар сарын 17-ны өдөр Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай, Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай, Цахим гарын үсгийн тухай хуулиудыг баталснаар Төрийн аливаа байгууллага нээлттэй, ил тод байдлыг хангах, хүний хувийн мэдээллийн аюулгүй байдлыг хангах, цахим засгийг бэхжүүлэх эрх зүйн орчинд ахиц гарсан.

Түүнчлэн Монгол Улсад хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж байгаа 430 орчим хуулиас цахим шилжилтийг удаашруулах нөхцөл үүсгэж байсан 109 хуульд 2024 оны 1 дүгээр сард Улсын Их Хурлаас өөрчлөлт оруулснаар эрүүл мэнд, боловсрол, эдийн засаг, банк санхүү гэх мэт олон салбарын харилцаа, гааль, татвар, улсын бүртгэл зэрэг төрийн бүх үйлчилгээнд цахим технологийн дэвшлийг ашиглах, хүний оролцоог багасгах, хүнд суртал, зардал төсвийг хэмнэх боломж бүрдээд байна.

Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд цахимаар хийсэн худалдаа, цахим орчинд хийсэн гэрээ, хэлцэл, интернэт үйлчилгээ болон интернэтийн домэйн нэр, эзэмшил, түүний зөрчилтэй холбоотой маргааныг тухайлан хуульд заасан тохиолдолд цахим шүүхээр шийдвэрлэх платформ, эсхүл шүүх хуралдааныг цахимаар хэрэгжүүлэх программ хангамжийг хөгжүүлэх асуудал анх удаа тусгагдаж шүүхэд цахимжилт бодитоор нэвтрэх эхлэл тавигдсан. Шүүх эрх мэдлийн байгууллагын үйл ажиллагаа, шүүн таслах ажлын ил тод, нээлттэй байдлыг улам сайжруулах, шүүхийн үйлчилгээг шуурхай, хүртээмжтэй болгоход цахимжилтийг нэвтрүүлэх, шаардлагатай техник, технологийн нөхцөл бүрдүүлэх зорилгоор Монгол Улсын төсвийн тухай 2024 оны хуульд бүх шатны шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цахимаар хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай программ хангамж, техник технологийн санхүүжилтийн асуудлыг тусган шийдвэрлэсэн билээ.

Шүүхэд цахимжилт, шинэ техник, технологи нэвтрүүлэх, цаашид хэрэгжилтийг хангахад шүүн таслах ажиллагааг хэрэгжүүлж буй шүүгчдийн үүрэг оролцоо, манлайлал чухал юм. Шүүгчийн ёс зүйн талаарх Бангалорын зарчмуудын 6.3-т “Шүүгч нь шүүгчийн мэдлэг, ур чадвар, хувийн чанарыг дээшлүүлэх, сайжруулах зохих арга хэмжээг тухай бүр авах бөгөөд энэ зорилгоор шүүгчийн албан үүргээ зохих ёсоор хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай шүүхийн сургалт, бусад арга хэрэгслийг зохих ёсоор бүтээлчээр ашиглана.” гэж тусгасан нь шүүгч орчин үеийн техник, технологитой хөл нийлүүлэн алхах, энэ талаарх мэдлэг, боловсрол, чадвараа байнга дээшлүүлэх үүрэгтэйг онцолсон. Шүүгчийн мэдлэг, чадварыг дээшлүүлэх, орчин үеийн чиг хандлагад нийцүүлэхэд шүүхийн сургалтын байгууллагын тогтолцоо, бүтэц, эрх зүйн байдлыг улам боловсронгуй болгох хэрэгцээ шаардлага байна. “Европын шүүхийн сургалтын сүлжээ” байгууллага 2016 онд “Шүүхийн сургалтын зарчмууд”-ыг, мөн “Шүүхийн сургалтын олон улсын байгууллага” 2017 онд “Шүүхийн сургалтын зарчмуудын тунхаг”-ийг тус тус баталж, шүүхийн сургалтын сайн туршлагауд бий болсон. Шүүхийн сургалтын бодлого,

стратегийг цаг хугацаа, үе шаттай батлан хэрэгжүүлж байгаа практик Европын зөвлөлийн шүүхийн сургалт эрхэлсэн байгууллага болон гадаад улсуудад түгээмэл байна.

Улсын Их Хурлын 2024 онд Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийг баталсантай холбогдуулан хавтаст хэргийг цахимжуулах, цахим суурьтай нотлох баримтыг шүүх хуралдаанд шинжлэн судлах, цахим суурьтай нотлох баримтыг үнэлэх журмыг боловсронгуй болгох асуудлыг судлан холбогдох хуулийн төслийг эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны зорилтод нийцүүлэн боловсруулж 2024 оны 04 дүгээр сарын 15-ны өдрийн дотор Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх арга хэмжээ авахыг Монгол Улсын Засгийн газарт даалгасан байна.

Улсын Их Хурлаас 2024 оны 1 дүгээр сарын 17-ны өдөр Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд тусгай журмаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны зохицуулалт бүхий Долдугаар бүлэг шинээр нэмж баталсан. Энэ хууль 2024 оны 10 дугаар сарын 1-ний өдрөөс эхлэн хэрэгжинэ. Тусгайлсан журмаар хянан шийдвэрлэх хэрэг маргаан нь нийт иргэний хэрэг маргааны 50 орчим хувийг эзлэхээр байгаа бөгөөд Иргэний хэрэг хянан шүүхэд шийдвэрлэх тухай хуулийн 752 дугаар зүйлийн 752.1-д тусгайлсан журмаар хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд хэргийг нэг шүүх хуралдаанаар, бичмэл болон цахим баримтад тулгуурлан шийдвэрлэхээр заасан. Үүнийг хэрэгжүүлэх хүрээнд цаасан баримтыг цахим баримтаар хөрвүүлэх, улмаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цахимжуулахтай холбогдох эрх зүйн орчин зайлшгүй шаардлагатай.

Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны “Хууль баталсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай” 05 дугаар тогтоолын 1 дэх заалтын 1 дүгээрт Нийтийн мэдээллийн ил тод байдлын тухай хуульд заасан мэдээлэл хариуцагч нь өөрт байгаа, эсхүл нийтийн мэдээллийн дэд бүтцийг ашиглан олж авах, солилцох боломжтой мэдээллийг хүн, хуулийн этгээдээс шаардахгүй байх, хүн, хуулийн этгээд, төрийн байгууллага хоорондоо цахим хэлбэрээр харилцах боломжийг олгосон зохицуулалтыг Иргэний хууль, Эрүүгийн хууль, Зөрчлийн тухай хууль, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль болон бусад холбогдох хууль тогтоомжид тусгах талаар хуулийн төсөл боловсруулж, Монгол Улсын Их Хурлын 2024 оны хаврын ээлжит чуулганы хугацаанд багтаан Монгол Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэхээр заасан.

1.2.Практик шаардлага

1.Шүүхийн үйл ажиллагаа олон нийтэд нээлттэй, ил тод байх, шүүх хуралдааныг цахимаар нэвтрүүлэх эрх зүйн үндэслэлийг Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулиар зохицуулсан хэдий ч тус асуудлыг хэрхэн хэрэгжүүлэхтэй холбогдох журам гараагүй буюу өмнөх хуулийн хүрээнд мөрдөж байсан хуучин журмууд хүчин төгөлдөр хэвээр байна. Энэхүү журмаар шүүхийн зүгээс шүүх хуралдааныг шууд дамжуулах бус өргөн нэвтрүүлгийн буюу хэвлэл мэдээллийн байгууллага, тэдгээрийн ажилтан дамжуулахтай холбогдох асуудлыг журамласан байх бөгөөд төр, байгууллага, хувь хүний нууц, насанд хүрээгүй этгээдэд холбогдох эрүү, иргэн, захиргааны хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх шүүх хуралдааныг цахимаар мэдээлэхийг хоригложээ.

Хувь хүний болон байгууллагын нууцын тухай хуульд шүүх хуралдааныг цахимаар дамжуулахад тавигдах хязгаарлалтыг Монгол Улсын Шүүхийн тухай

хуульд төрийн болон албаны нууц, байгууллагын нууц, хүний эмзэг мэдээллийн хүрээнд тодорхойлсон байна.

Төрийн болон албаны нууцыг хамгаалах харилцааг Монгол Улсын Үндсэн хуулиар бэхжүүлсэн байх ба Төрийн болон албаны нууцын тухай хуулиар хамгаалагдсан байдаг.

Дээрх хууль тогтоомжоос үзвэл Монгол Улс нээлттэй шүүх хуралдааныг цахимаар нэвтрүүлэн, шууд дамжуулалт хийх эрх зүйн үндсийг тавьсан хэдий ч хувь хүний эмзэг мэдээлэл, байгууллагын нууц, төрийн болон албаны нууцыг задруулахыг хориглосон зохицуулалтуудыг хууль тогтоомжид тусгасан байна.

Иймд шүүх хуралдааныг цахимаар нэвтрүүлэх буюу шууд дамжуулах, бичлэгийг хүргэх, улмаар шүүхийн үйл ажиллагааг олон нийтэд нээлттэй, ил тод байлгахад хувь хүний эмзэг мэдээлэл, байгууллагын нууц, төрийн болон албаны нууцыг хамгаалах, олон нийтэд ил тод, нээлттэй байлгах боломж олгосон эрх зүйн уян хатан тодорхой зохицуулалттай болох шаардлагатай юм.

Шүүхийн үйл ажиллагааны олон нийтэд нээлттэй, ил тод байдлын хэлбэрүүдийг тодорхойлох, тэдгээрийг биечлэн болон цахимаар хэрхэн хэрэгжүүлэхтэй холбоотой зохицуулалт, түүнчлэн хэргийн оролцогчид хэрэг хянан шийдвэрлэх шүүхийн ажиллагаа цахимаар нээлттэй, ил тод байх, үүнийг хэрхэн, ямар ажиллагаанд хэрэгжүүлэх зэрэг талаар хуульчлах нь хэрэг хянан шийдвэрлэх шүүхийн ажиллагааг цахимжуулах харилцааны гол суурь нөхцөл болно.

2.Монгол Улсын шүүхийн байгууллагад 1989 оноос мэдээллийн технологи нэвтрүүлж эхэлсэн байх бөгөөд өнгөрсөн хугацаанд шүүх, шүүхийн Тамгын газарт иргэний хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны “Иргэн-2014” нэгдсэн систем, иргэний шүүхийн хэргийн явцын мэдээлэл irgen.civilcourt.mn, “Захиргааны хэргийн бүртгэл, хяналтын нэгдсэн систем”, “Эрүүгийн хэргийн бүртгэл, хяналтын нэгдсэн систем”, шүүхийн шийдвэрийн цахим сан www.shuukh.mn, шүүх хуралдааны явц, тов, тоймыг мэдээлэх цахим систем www.live.shuukh.mn зэрэг 20 гаруй систем, программ хангамж хэрэглэгдэж байна.

2020-2021 онд “Ковид-19” цар тахлын нөхцөл байдалтай холбогдуулан өндөржүүлсэн бэлэн байдлын зэрэгт шилжсэн хугацаанд шүүхээс хэрэг, нэхэмжлэл, гомдлыг цахимаар хүлээн авах, хэргийн оролцогчдыг цахимаар шүүх хуралдаанд оруулах, зарим нотлох баримтыг төрийн эрх бүхий байгууллагуудаас авах, солилцох зэргээр үйл ажиллагааныхаа тодорхой хэсгийг цахимд шилжүүлэн, шүүн таслах ажиллагааг тасралтгүй, хэвийн явуулж иржээ.

Сүүлийн 5 жилийн статистик тоон мэдээллээр улсын хэмжээнд нийт эрүүгийн хэргийн 18 орчим хувь, иргэний хэргийн 6 орчим хувь нь давж заалдсан¹ байх бөгөөд энэхүү давж заалдах шатны шүүх хуралдааны 50 орчим хувийг цахим шүүх хуралдаан эзэлсэн байна.

Мөн анхан болон давж заалдах шатны шүүхийн хэмжээнд 106 ерөнхий шүүгч, шүүхийн Тамгын газарт 52 албан тушаалтан тоон гарын үсэг хэрэглэж байна.

Шүүхийн эрүү, иргэний хэргийн тусгай архиваас иргэн, хуулийн этгээдэд тендерийн тодорхойлолт, лавлагаа олгох ажиллагааг цахимаар явуулж байна.

¹ Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн Хэргийн хөдөлгөөний удирдлагын хэлтэс

Шүүх “ХУР” төрийн мэдээлэл солилцооны системээс шаардлагатай лавлагаа, тодорхойлолт, мэдээлэл татах “Шүүхийн цахим лавлагааны систем” ашиглалтад оруулсан бөгөөд тус системээр 18 төрлийн мэдээлэл татан авах боломжтой байна. Эдгээр системийг иргэн, захиргааны хэргийн шүүхүүд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаандаа нэвтрүүлснээр бусад төрийн байгууллагаас лавлагаа, тодорхойлолт авдаг цаг хугацаа, зардлыг хэмнэдэг болсон. Уг системийг 2020 оны 6 дугаар сарын 01-ний өдрөөс эхлэн бүх шүүхүүдэд нэвтрүүлж эхэлсэн бөгөөд төрийн мэдээлэл солилцооны “ХУР” системээс 6 багц мэдээллийн хүрээнд 18 багц лавлагаа, мэдээлэл татан цаасаар хэвлэн иргэний болон захиргааны хэргийн анхан шатны шүүхүүдэд ашиглаж байна. Зүй нь “ХУР” системээс татсан мэдээлэл, лавлагаа нь цахим баримт бичиг хэлбэрээр үнэлэгдэх боломжтой ч шүүхийн платформ нь эдгээр цахим баримт бичгийг хүлээн авах боломжгүй байгаагаас гадна хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааны хуулиудад үүнийг баталгаажуулсан зохицуулалтгүйгээс хэрэгжих боломжгүй байна.

Үүнээс үзэхэд шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цаасан болон цахим хосолмол хэлбэрээр явуулах практик шаардлага нэгэнт бий болсон байх бөгөөд иргэн өөрөө хүсвэл цахимаар шүүхэд хандах, шүүх хуралдаанд оролцох, баримт материалыг цахимаар гаргаж өгөх зэргээр шүүхийн үйлчилгээг цахимаар авах нөхцөл боломж бүрдсэн байна.

Иймд өнгөрсөн хугацаанд шүүхийн зарим үйл ажиллагааг цахимаар явуулж байсан туршлагад тулгуурлан цахим үндэстэн болох Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлого “Алсын хараа-2050”-тай уялдуулж шүүхийн үйлчилгээний хүртээмжийг сайжруулах, иргэдийн цаг хугацаа, орон зайн хязгаарлалтгүйгээр шүүхэд хандах эрхийг хангах, шүүх, шүүгчийн шүүн таслах ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлэхэд чиглэгдсэн шүүхийн үйл ажиллагааг цахимжуулах хууль эрх зүйн орчныг бүрдүүлэх шаардлага зүй ёсоор тавигдаж байна.

Мөн Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 71 дүгээр зүйлийн 71.1.11 дэх хэсэгт “шүүхийн Тамгын газрын үйл ажиллагаанд мэдээллийн технологи, шүүхийн үйлчилгээ, удирдлагын шинэ хэлбэрийг нэвтрүүлэх нэгдсэн бодлого батлах, хэрэгжүүлэх” гэж, 74 дүгээр зүйлийн 74.1.6-д “шүүхийг дэвшилтэт техник, тоног төхөөрөмжөөр хангах нэгдсэн бодлого батлах, хэрэгжүүлэх” гэж тус тус заасны дагуу Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн 2022 оны 332 дугаар тогтоолоор “Шүүхэд мэдээллийн технологи, шүүхийн үйлчилгээ, удирдлагын шинэ хэлбэрийн нэвтрүүлэх нэгдсэн бодлого”-ын баримт бичгийг 1 зорилго, 2 зорилт, 13 дэд зорилт, 48 арга хэмжээ, 19 дэд арга хэмжээ, 94 шалгуур үзүүлэлттэйгээр баталсан байна.

Тус бодлогын баримт бичгийг хэрэгжүүлэх, шүүхийн үйл ажиллагааг цахимжуулах хүрээнд Шүүхийн ерөнхий зөвлөлөөс 2024 онд шүүхийн цахим шийдлийн энтерпрайз архитектурыг гаргах, техник эдийн засгийн үндэслэл боловсруулах ажлыг хөндлөнгийн байгууллагаар гүйцэтгүүлсэн бөгөөд тус ажлын тайланд “...шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэх процессын хууль бусад холбогдох хуульд цахимжуулалттай холбоотой эрх зүйн зохицуулалт оруулах, түүнд нийцүүлэн эрх зүйн актуудад шүүхийн цахимжуулалттай холбоотой нэмэлт, өөрчлөлт шинэчлэл хийх шаардлага байна.” гэж дүгнэжээ.

Олон улсын түвшинд шүүхийн үйлчилгээний хүртээмжийг хэмжих нэг шалгуур үзүүлэлт нь шүүхийн үйлчилгээний мэдээллийг иргэдэд хүргэх үр өгөөжтэй механизм бүрдүүлэхэд мэдээллийн технологийн дэвшилтэд технологийг ашиглан

иргэн орон зай, цаг хугацаанаас үл хамааран шүүхэд хандах боломжийг бүрдүүлсэн байх явдал юм.

Шүүхийн цахимжилтын талаар гадаад орны сайн туршлагаас дурдвал, Холбооны Бүгд Найрамдах Герман Улсад 1990 оноос шүүхийн цахимжуулалт эхэлсэн байх бөгөөд 2010 оноос цахим хавтаст хэрэг бий болгох процесс эхэлж одоогоор бүх мужуудад захиргаа, зөрчил, иргэний хэргийг цахим хавтаст хэрэгт бүрэн хөрвүүлж, хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа нь цахим платформд бүрэн шилжиж байна. Эрүүгийн хэрэг нь Бавари, Хессен мужуудад цахим платформд бүрэн, харин цахим хавтаст хэрэгт дийлэнхи нь шилжсэн байна. “E-Justice” шүүх, прокурорын нэгдсэн платформ хийж, түүнд 2018 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс бүх шүүх, прокурор нэгдсэн байх бөгөөд 2022 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс өмгөөлөгчид шүүхэд материалаа цахимаар өгөх үүргийг хуулиар оноожээ.

Хоёр.Хуулийн төслийн зорилго, ерөнхий бүтэц, зохицуулах харилцаа, хамрах хүрээ

Хуулийн төсөл нь шүүхийн үйл ажиллагааны нээлттэй, ил тод байдал, шүүхийн хүний нөөцийн хөдөлгөөн, бүрдүүлэлт, цалин, нэмэгдэл, төсөв зэрэг асуудлаар Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд, шүүхийн хэрэг, маргаан хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цахим үзүүлэхтэй холбоотойгоор Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хууль, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд шүүх цахимаар хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа явуулах эрх зүйн орчныг бүрдүүлэхэд оршино.

Иймд хуулийн төслийн саналд шүүх эрүү, иргэн, захиргаа, зөрчлийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цахимаар явуулж болох талаар ерөнхий суурь зохицуулалтыг тусгана.

1.Шүүхийн үйл ажиллагаанд нээлттэй, ил тод байдлын чанарын ахиц бий болгоход чиглэсэн зохицуулалтыг Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийг өөрчлөн найруулах замаар, мөн холбогдох бусад зүйл, хэсэг, заалтад нэмэлт, өөрчлөлт оруулан боловсруулна.

2.Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 69 дүгээр зүйлийн 69.1.4-т заасан шүүхийн үйлчилгээ шуурхай, хүртээмжтэй, нээлттэй, ил тод байх зарчимд тулгуурлан шүүхийн захиргааны үйл ажиллагаа болон шүүхэд хэрэг, маргааныг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд цахимжилтийг иж бүрэн нэвтрүүлэх эрх зүйн зохицуулалтыг Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай, Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль болон Монгол Улсын шүүхийн тухай зэрэг хуулиудад тусган төслийг боловсруулна.

3.Шүүн таслах ажиллагаанд цахимжилтийг иж бүрэн нэвтрүүлэхтэй холбогдуулан шүүгчийн мэдлэг, ур чадварыг сайжруулах, шинэ техник технологитой дасан зохицох, ажлын бүтээмжийг дээшлүүлэхэд шүүгчийг мэргэшүүлэн сургах тогтолцоог боловсронгуй болгох зүй ёсны шаардлага тулгарч байна. Шүүхийн сургалт, судалгаа, мэдээллийн хүрээлэнгийн эрх зүйн байдал, тогтолцоог гадаад улсуудын ижил чиг үүрэг, түвшний шүүхийн сургалтын байгууллагын тогтолцоонд нийцүүлэх зохицуулалтыг тусгана. Шүүхэд цахимжилт нэвтэрч шүүхийн захиргааны хүний нөөцийг шуурхай удирдах, уян хатан зохицуулалтаар хангахад шүүхийн

захиргааны байгууллага хүний нөөцийн бодлогоо бие даан хэрэгжүүлэх шинэлэг заалтууд Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд тусгана.

4.Монгол Улсын Үндсэн хуульд 2019 онд оруулсан нэмэлт, өөрчлөлт болон Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 76.2, 95.4-т зааснаар Шүүхийн ерөнхий зөвлөлийн гишүүний тавыг, Шүүхийн сахилгын хорооны гишүүний тавыг шүүгчид дотроосоо сонгодог болсноор шүүгч нь сонгогдон өөр ажил эрхэлж буй тухайн шүүхүүдэд мөн тооны орон тоо дутагдаж, шүүн таслах ажиллагаанд ачаалал үүсэж, шүүхийн үйлчилгээний шуурхай байдал хөндөгдөж байна. Шүүгч ийнхүү хуульд заасны дагуу өөр ажилд тодорхой хугацаагаар томилогдон ажиллах тохиолдолд тухайн шүүхийн ачааллыг тэнцвэржүүлж, шүүхийн үйлчилгээний шуурхай байдлыг хангахаар зохицуулалтыг тусгана.

5.Төрийн албаны тухай хуулийн 13 дугаар зүйлийн 13.1.1-д зааснаар бүх шатны шүүхийн шүүгчийн албан тушаал нь төрийн тусгай чиг үүргийг хэрэгжүүлэх тусгай албан тушаалд хамаардаг. Мөн хуулийн 57 дугаар зүйлийн 57.2.3-д “тусгай албан тушаал эрхэлдэг төрийн албан хаагчийн хувьд албан тушаалын цалин болон албан ажлын онцгой нөхцөлийн, төрийн алба хаасан хугацааны, цол, зэрэг дэвийн, докторын, мэргэшлийн зэргийн болон хуульд заасан бусад нэмэгдлээс” бүрдэхээр заасан. Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд шүүгчийн зэрэг дэвийн асуудлыг Төрийн албаны тухай хуульд нийцүүлэн тусгаж, хуулийн хийдлийг арилгана.

6.Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 89 дүгээр зүйлийн 89.1-д “... шүүгчийн туслах хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авсан байна” гэж, Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийг дагаж мөрдөх журмын тухай хуулийн 9 дүгээр зүйлд “Монгол Улсын шүүхийн тухай хууль хүчин төгөлдөр болохоос өмнө шүүхэд ажиллаж байгаа хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл аваагүй шүүгчийн туслах Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 89.1-д заасан шаардлагыг уг хуулийг дагаж мөрдсөнөөс хойш 2 жилийн хугацаанд хангана” гэж заасан.

Шүүгчийн туслахын албан тушаалд эрх зүйч ажиллах боломжтой байсныг “хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авсан” хуульч ажиллахаар хуульчилсан нь бүх шатны шүүхэд шүүгчийн туслахын хомсдол бий болох шалтгааны нэг болсон. 2022 оны жилийн эцсийн байдлаар, анхан болон давж заалдах шатны 116 шүүхэд ажиллаж буй нийт шүүгчийн туслахын 48.3 хувь нь хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөлгүй байсан бөгөөд 2023 оны 03 дугаар сарын 01-ний өдрөөс ажлаас нь чөлөөлсөн тохиолдолд шүүгчийн туслахын хүний нөөцийн хомсдол үүсэх, улмаар шүүн таслах ажиллагааг тасралтгүй, хэвийн явуулах нөхцөл алдагдах зэрэг нөхцөл байдал үүсэхээр байсныг үндэслэн хуульд заасан 2 жилийн хугацааг 3 жил болгох санал хүргүүлснийг УИХ-хүлээн авч, хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулан зохицуулж өгсөн.

Хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөлтэй туслахуудын хувьд шүүхэд ажиллах орчин, нөхцөл муу, ажлын ачаалал их, байнга илүү цагаар ажиллаж байгаагаас шүүхээс бусад салбарт ажиллах сонголт хийж байна. Хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөлтэй захиргааны алба хаагч нар шүүхээс илүү орчин нөхцөл, зохист ачаалалтай хуулийн бусад байгууллагад ажиллах сонирхолтой болж, үүнээс хамаарч шүүх хүний нөөцийн дутагдлаа 3-6 сар тутам нөхөх нөхцөл байдал үүсээд байна. Үүнээс хамаарч одоогийн нөхцөл байдлын хувьд, Монгол Улсын шүүхийн тухай хуулийн 89 дүгээр зүйлийн 89.1 дэх хэсгийн “хуульчийн мэргэжлийн үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрөл авсан” байх шаардлагыг хасах нь нэн яаралтай, зайлшгүй шийдэх асуудал болоод байгаа тул

энэхүү заалтад болон Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд өөрчлөлт оруулахаар төслийг боловсруулна.

Гурав.Хууль батлагдсаны дараа үүсэж болох эдийн засаг, нийгэм, хууль зүйн үр дагавар, тэдгээрийг шийдвэрлэх талаар авч хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар

Шүүхийн үйл ажиллагааны нээлттэй, ил тод байдлыг тодорхой болгохоос гадна шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагааг цахимаар явуулах эрх зүйн орчныг бүрдүүлснээр шүүхийн хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаанд бодит дэмжлэг үзүүлж, иргэдэд үзүүлэх үйлчилгээг хүртээмжтэй, ил тод, нээлттэй, шуурхай болгох, бүтээмж, үр дүн дээшлэх, оролцооны хялбар дөт байдал хангагдах, цаг хугацаа хэмнэх, орон зайн хязгаарлалт арилах, эдийн засгийн зардал буурах, шүүхэд итгэх иргэдийн итгэл нэмэгдэх зэргээр тулгамдаж буй олон бэрхшээлийг амжилттай шийдвэрлэхэд эергээр нөлөөлнө.

Хуулийн төсөл батлагдсанаар:

1.Шүүхийн үйл ажиллагааны нээлттэй, ил тод байдал тодорхой болох ба ингэснээр иргэдийн шүүхэд итгэх итгэл нэмэгдэнэ.

2.Шүүхэд хэрэг хянан шийдвэрлэх ажиллагаа цахим хэлбэрт шилжсэнээр зарим хэрэг, маргааныг богино хугацаанд хянан шийдвэрлэх замаар хүний эрх, эрх чөлөөг хамгаалагдаж, шүүхийн үйлчилгээний чанар, хүртээмж дээшилж, иргэд цаг хугацаа, орон зайнаас үл хамааран үйлчилгээг шат дамжлагагүй, шуурхай авах нөхцөл бүрдэнэ.

3.“Алсын хараа-2050” Монгол Улсын урт хугацааны хөгжлийн бодлогын баримт бичигт тусгагдсан цахим үндэстэн болох төрийн үйлчилгээг цахимд шилжүүлэх зорилго, зорилт үе шаттай хэрэгжих нөхцөл бүрдэж, иргэн төвтэй шүүхийн үйлчилгээ төлөвших замаар шүүхийн шинэтгэлийг гүнзгийрүүлнэ.

4.Цаг үе, нийгмийн хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн байна.

5.Шүүх, шүүгчийн ажлын ачааллыг тэнцвэржүүлэх, шүүхийн төсвийн зардлаас гадна иргэдийн цаг хугацаа, санхүүг хэмнэхэд эерэг нөлөөллийг үзүүлнэ.

Хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12 дугаар зүйлийн 12.2.17 дахь заалт, Монгол Улсын Их Хурлын чуулганы хуралдааны дэгийн тухай хуулийн 21 дүгээр зүйлийн 21.1 дэх хэсэгт заасны дагуу Хууль тогтоомжийн тухай хуульд заасан судалгаа, үнэлгээ хийх шаардлагагүй болно.

Дөрөв.Хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль болон бусад хуультай хэрхэн уялдах, хуулийн төсөлтэй холбогдуулан гарах бусад хууль тогтоомжийн төслийн талаар

Монгол Улсын шүүхийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, олон улсын гэрээ, бусад хуультай нийцэж, уялдсан байх бөгөөд Хуульчийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Төрийн албаны тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Эрүүгийн хэрэг хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Иргэний хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах

тухай, Захиргааны хэрэг шүүхэд хянан шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт оруулах тухай хуулийн төсөл болон хууль баталсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай Улсын Их Хурлын тогтоолын төслийг боловсруулна.

--oOo--